

Némedi Erika jogi főreferens (AJBH) előadása

A nemzetiségi civil szervezetek jogérvényesítése

Az Alaptörvény a nemzetiségek kollektív és egyéni jogait is rögzíti, amikor kimondja, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösségen belüli, állami védelmet, s támogatást élvező kulturális és politikai közösségek, valamint garantálja a magyarországi nemzetiségek nyelvének és kultúrájának védelmét s a nemzetiségi identitáshoz való jogot.

Az Alaptörvény hatálybalépése szükségessé tette, hogy a nemzetiségek jogait egy új sarkalatos törvény szabályozza. A 2012. január 1-jén hatályba lépett nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény (Njtv.) jelentős változásokat eredményezett a nemzetiségi önkormányzatok működése és feladatellátása terén. Ennek egyik elemeként a jogalkotó a Njtv.-ben deklarálta a nemzetiségi egyesületek létrehozását, és a törvényben biztosította a jogot arra, hogy azokon a településeken, ahol nemzetiséghez tartozó személyek élnek, és az érintett nemzetiségnek nincs települési nemzetiségi önkormányzata, a települési nemzetiségi önkormányzatot megillető egyes jogosítványokat a területi, ennek hiányában az országos nemzetiségi önkormányzat, illetve a települési székhelyű nemzetiségi civil szervezet gyakorolja.

A helyi önkormányzat képviselő-testülete a Njtv. 81. § (1) bekezdése alapján a nemzetiségi lakosságot e minőségében érintő helyi önkormányzati határozatot csak az e lakosságot képviselő települési nemzetiségi önkormányzat egyetértésével hozhatja meg: a kollektív nyelvhasználat, az oktatás, nevelés, a hagyományápolás és kultúra, a helyi sajtó, az esélyegyenlőség, a társadalmi felzárkózás és a szociális ellátás területén.

A nemzetiségi önkormányzatok számára biztosított jogot abban az esetben, ha a településen nincs nemzetiségi önkormányzat – a hivatkozott rendelkezés szerint – a területi nemzetiségi önkormányzat gyakorolja.

A Njtv. 81. § (2) bekezdése alapján a nemzetiségi intézmények vezetőinek megbízására és a vezetői megbízás visszavonására (ha nem az adott nemzetiség önkormányzata gyakorolja a megbízási jogot), továbbá a nemzetiséghez tartozók oktatási öngazdálkodására is kiterjedő fenntartói döntés meghozatalára csak az adott nemzetiség önkormányzata egyetértésével (egyházi fenntartású intézmény esetében az adott nemzetiség önkormányzata véleményének kikérésével) kerülhet sor.

A nemzetiségi önkormányzatok által biztosított jogot abban az esetben, ha a településen nincs nemzetiségi önkormányzat, a rendelkezés alapján a területi, annak hiányában az országos nemzetiségi önkormányzat gyakorolja. Mindezek hiányában az adott nemzetiség helyben működő egyesülete az, amely az intézményvezetői megbízást, illetve a fenntartói döntést véleményezheti.

A hatályos nemzetiségi törvény 165. § (6) bekezdése arra az esetre vonatkozóan, ha nem a települési önkormányzat gyakorolja a kinevezési jogot a nemzetiségi intézmények vezetőinek kinevezésére (felmentésére, vezetői megbízás visszavonására) egyetértési jogot biztosít az érintett települési nemzetiségi önkormányzat számára. Szintén csak az érintett települési nemzetiségi önkormányzat egyetértésével kerülhet sor a nemzetiséghez tartozók képzésére is kiterjedő helyi önkormányzati döntés meghozatalára.

Amennyiben az adott településen az érintett nemzetiségnek nincs önkormányzata, ennek hiányában az adott nemzetiség helyi egyesületeinek véleményét ki kell kérni mind a nemzetiségi intézmény vezetőjének kinevezéséhez, mind a helyi önkormányzati fenntartói döntés meghozatalához.

A döntéshozatali eljárásokba a hiányzó nemzetiségi önkormányzatok helyett belépő nemzetiségi egyesületek jogosítványai kétségtelenül szűkebb terjedelműek, azok minden esetben a véleményezésre korlátozódnak. A nemzetiségi civil szervezetek nem rendelkeznek a települési nemzetiségi önkormányzatokkal azonos egyetértési joggal, jogosítványukat két ok miatt mégis eredményes előrelépésként kell értékelnünk. Egyrészt azokon a településeken, ahol nem alakult nemzetiségi önkormányzat, vagy az valamilyen oknál fogva megszűnt, ezeket a jogosítványokat jogszabály szerint a helyi nemzetiségi egyesület gyakorolhatja, így biztosított az adott nemzetiséghez tartozó közösség nemzetiségi jogainak érvényesülése.

Másrészt azonban a hatályos rendelkezéseken túl, azok körét bővítve a Njtv. a nemzetiségi egyesületek jogait érintő szabályok szakaszos hatályba léptetésével újabb jogosultságokat állapít meg e civil szervezeteknek.

Első lépésben a 2013. január 1-től hatályba lépő rendelkezések biztosítanak szélesebb körben jogosítványokat számukra a nemzetiségek alapvető jogai területén. A Njtv. 10. §-ának ekkor hatályba lépő

(4) és (5) bekezdései a következőképpen határozzák meg az egyeztetési eljárás szabályait.

A rendelkezés mindenekelőtt azt rögzíti, hogy a helyi önkormányzat a nemzetiségi ügyek ellátása körében köteles biztosítani a nemzetiségi jogok érvényesülését, e körben ellátni a település, illetve a megye illetékességi területén jelentkező, a kulturális szolgáltatással, nyilvános könyvtári ellátással, muzeális intézmények fenntartásával, közművelődéssel, tájékoztatással, a nemzetiség szellemi, épített és tárgyi örökségével, írott és elektronikus sajtójával, a szociális alapellátással, a helyi közfoglalkoztatással kapcsolatos helyi önkormányzati feladatokat.

Ezen kötelező feladatok ellátása során a helyi önkormányzat képviselő-testületének – amennyiben a helyi önkormányzat a nemzetiségi ügyek ellátására, vagy a nemzetiséghez tartozókat e minőségükben érintő feladatok ellátására a helyi önkormányzatokról szóló törvény szerinti szervezetet hoz létre, vagy szerződést köt – az alapítás vagy szerződéskötés során az érintett nemzetiségi önkormányzat egyetértését kell beszereznie. Ha azonban a településen, vagy megyei feladatellátás esetén a megyében nem működik nemzetiségi önkormányzat, a településen, illetőleg a megyében székhellyel rendelkező nemzetiségi egyesület véleményét kell a döntéshozatali eljárás keretében beszerezni.

További előírás, hogy a helyi önkormányzatnak a szervezeti és működési szabályzatában részletesen szabályoznia kell a helyi önkormányzat képviselő-testületének a települési, területi és országos nemzetiségi önkormányzattal, valamint a településen, illetve a megyében működő nemzetiségi egyesülettel történő együttműködéssel összefüggő feladatait.

Együttműködéssel kapcsolatos feladatként a Njtv. 10. § (6) bekezdése a javaslatok, kezdeményezések kezelését, a véleményezési és egyetértési jog gyakorlásának részletes rendjét jelöli meg.

Itt szükséges azt is kiemelni, hogy a nemzetiségi törvény a 10. § (8) bekezdésében deklarálja azt is, hogy a helyi önkormányzat a településen, megyében települési, területi nemzetiségi önkormányzat hiányában az adott nemzetiség országos önkormányzata javaslataira tekintettel látja el a nemzetiségi jogok érvényesülésével kapcsolatos feladatait. E rendelkezés a jövőben feltehetőleg számos esetben fejtörést fog okozni a jogalkalmazó számára, előfordulhat ugyanis, hogy egy településen, megyében az adott nemzetiségi közösségnek települési, területi nemzetiségi önkormányzata nem működik, így a helyi önkormányzatnak az adott nemzetiség országos önkormányzata javaslatát ki kell kérnie, de meglehet, hogy a településen, illetve megyében a nemzetiséghez tartozóknak van bejegyzett nemzetiségi egyesületük, amelyek véleményét adott kérdésekben a helyi önkormányzatnak ki kell kérnie.

A következő nemzetiségi önkormányzati választásokat követően újabb, a nemzetiségi egyesületek számára további jogokat biztosító szabályok lépnek hatályba.

A megváltozott jogi környezet új kihívást jelent a nemzetiségi jogok terén a jogalkalmazók és a helyi szintű jogalkalmazás törvényességéért felelős hatóságok számára egyaránt, ezért az alapvető jogok biztos a hivatalból átfogó vizsgálatot indított annak áttekintésére, hogy a nemzetiséghez tartozók hogyan tudják érvényesíteni az őket megillető, az Alaptörvényben biztosított jogait.

A nemzetiségi jogok érvényesülésének újszerű megközelítését az adta, hogy – szakítva a korábbi hagyományokkal – az átfogó vizsgálat nem korlátozódott a nemzetiségi önkormányzatok jogszabályban biztosított jogainak elemzésére. Arra is fókuszált, hogy a nemzetiségi közösség érdekeinek képviselőre létrejött nemzetiségi egyesületek hogyan képesek a nemzetiségi jogokat gyakorolni. Adottak-e a jogi és technikai feltételei a nemzetiségi egyesületek nemzetiségi közügyek gyakorlásába való bevonásának, abban az esetben, ha nincs a településen az adott nemzetiségi közösség által választott önkormányzat?

Abból kiindulva, hogy az adott nemzetiség tagjai az őket megillető egyes nemzetiségi jogait a Njtv. alapján a nemzetiségi egyesületeiken keresztül is gyakorolhatják, a vizsgálat arra a kérdésre kereste a választ, miként vonják be helyi szinten a nemzetiségi egyesületet a helyi önkormányzat adott nemzetiiséget érintő döntéshozatali folyamatába.

A vizsgálatba bevont szervek között első helyen kell kiemelni az Országos Bírósági Hivalt, mint a civil szervezetek közhiteles nyilvántartásának kezelőjét, illetve a Központi Statisztikai Hivalt, mint a Nonprofit Szervezetek Osztályozási Rendszer (NSZOR) adatainak kezelőjét. A vizsgálat felhasználta a nemzetiségi önkormányzatok törvényességi felügyeletét ellátó szervek által – az átfogó nemzetiiségi vizsgálat keretében – feltárt tapasztalatokat is.

A nemzetiségi egyesületek számára a Njtv.-ben biztosított jogok érvényesüléséhez mindenekelőtt a feltételek fennállását szükséges vizsgálni, elsődlegesen azt, hogy van-e a településen az adott nemzetiségi közösség által választott nemzetiségi önkormányzat. Amennyiben nincs, arról kell meggyőződni, hogy a helyi nemzetiségi egyesület alapszabálya a Njtv. 2. § 15. pontja szerinti az adott nemzetiség érdekvédelmét, érdekképviselőt látja-e el, vagy a nemzetiségi kulturális autonómiával közvetlenül összefüggő tevékenységet végez.

A Njtv. 2013. január 1-én 10. § (6) bekezdése alapján nemzetiségi egyesületek nemzetiségi közügyek gyakorlásába bevonásának eljárási rendjét csak a jövő évtől kell szervezeti és működési szabályzatba foglalniuk a helyi önkormányzatoknak, így jelenleg pontosan nem ismerhetők az egyeztetési eljárás szabályai.

A helyzetet nehezíti az is, hogy a hatályos szabályok értelmében a helyi nemzetiségi egyesületek hiteles nyilvántartása hiányzik. Az egyesületek közhiteles nyilvántartásának kezelése az Országos Bírósági Hivatal hatásköre, ám a nyilvántartás jelenleg

nemzetiségi adatot nem tartalmaz. Erre felhatalmazó jogszabály ugyanis nincs.

A KSH által kezelt, Nonprofit Szervezetek Osztályozási Rendszere (NSZOR) nemzetiségi vonatkozású adatokat tartalmaz kisebbségvédelem, illetve a kisebbségi kultúra ápolása címszó alatt, ezek azonban nem jelennek meg az OBH, mindenki által elérhető adatbázisában.

A jegyzők tehát nem rendelkeznek hiteles adatokkal arról, hogy helyben, illetve a megyében működik-e az adott nemzetiséghez tartozók kollektív nemzetiségi jogainak gyakorlására alkalmas, Njtv. 2.§ 15. pontjában foglaltaknak megfelelő nemzetiségi egyesület.

Hiteles nemzetiségi egyesületi nyilvántartás hiányában a nemzetiségi egyesületek köre pontosan nem meghatározható, így feltételezhető, hogy azokat nem érik el, és a döntés-előkészítési eljárásba nem vonják be. Emiatt azonban a nemzetiséghez tartozók Njtv.-ben a biztosított jogaikat a nemzetiségi egyesületeiken keresztül nem képesek gyakorolni.

Az Országos Bírósági Hivatal vizsgálat keretében adott válasza szerint a közhiteles nyilvántartás alkalmassá tehető arra, hogy abból megállapítható legyen: van-e olyan helyi nemzetiségi egyesület, amely nemzetiségi önkormányzat hiányában a Njtv. rendelkezése szerint a helyi önkormányzat nemzetiséggel összefüggő döntéshozatali eljárásában részt vehet. A 2013. január 1-től felállítandó új nyilvántartási rendszer tehát átalakítható oly módon, hogy az OBH portálján elérhető adatbázisban a civil szervezet nemzetiségi jellegére utaló megnevezés is szerepeljen, illetve ilyen adatra a keresőben is lehessen majd – nemzetiségi jellegre utaló – szempontot megadni. Így bárki – a helyi önkormányzat jegyzője is – végezhet leválogatást az adott településen tevé-

kenykedő nemzetiségi civil szervezetre vonatkozóan. Ezzel pedig biztosítottá válik, hogy a nemzetiségi egyesületek a nemzetiséghez tartozók érdekében gyakorolják az őket jogszabály szerint megillető jogokat. Ennek azonban a jogszabályi feltételei jelenleg hiányoznak.

Az ombudsmani vizsgálat azt igazolta, hogy hiányoznak a nemzetiségi egyesületek helyi önkormányzati döntéshozatali eljárásba történő bevonásának jogszabályi és a technikai feltételei, amely az Alaptörvényben biztosított nemzetiségi jogokkal, valamint a jogállamiság elvéből eredő jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot okoz.

Mindezek miatt az alapvető jogok biztosa jogalkotási javaslattal fordult a közigazgatási és igazságügyi miniszterhez, az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény 95. §-ának módosítása érdekében, hogy a civil szervezetek nyilvántartásában az alapcélként nemzetiségi tevékenységet végző, adott nemzetiséghez tartozó egyesületek annak alapján is szerepeljenek, hogy mely nemzetiséghez tartozók érdekeit képviselik.

Az ombudsmani vizsgálat eredményeként várhatóan az OBH portálján elérhetővé válik egy, a KSH adataira alapított civil szervezetekre vonatkozó országos névjegyzék, amelyben már nemzetiségi szempontok szerint is lehetséges keresni, így elhárul a nemzetiségi egyesületek helyi döntéshozatali eljárásba való bevonásának egyik fő akadálya.

További ombudsmani vizsgálat témája lehet az, hogy a nemzetiségi egyesületeket a jövőben ezekbe az eljárásokba bevonják-e, az egyeztetés érdemi-e, azaz a nemzetiségi egyesületek miként képesek érvényesíteni nemzetiségi közösségük kollektív jogait az adott döntéshozatali eljárás keretében.

Ropos Márton elnök (Országos Szlovén Önkormányzat) hozzászólása

A nemzetiségi jogok érvényesülésének aspektusai és dilemmái – a szlovén nemzetiség szempontjából

Az Országgyűlés 2011. december 19-i ülésén elfogadta a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvényt, melyben hangsúlyozza, hogy a nemzetiségek a magyar politikai közösség részei, államalkotó tényezők. Magyarország védelemben részesíti a nemzetiségeket, biztosítja saját kultúrájuk ápolását, anyanyelvük használatát, az anyanyelvű

oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát, kollektív részvételüket a közéletben, elősegíti kulturális autonómiájuk megvalósulását, garantálja a valós közösségeik öngazdálathoz, önkormányzatisághoz való jogát.

A fentiek alapján a *kis létszámú nemzetiségi köznevelési intézmények finanszírozási válságának megfékezése*

érdekében teremthette meg a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény annak lehetőségét, hogy az országos önkormányzatok ezen – a nemzetiséggel kapcsolatos oktatási feladatok szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bíró intézményeket a jelenlegi fenntartótól különösen indokolt esetben, – amennyiben az oktatási intézmények működési feltételeit költségvetési helyzetük miatt nem képesek tovább biztosítani – átvegyék és a központi költségvetés által biztosított forrásokból tovább működtessék. [Nemzetiségi jogairól szóló tv. 164. §. (17)]

Az Országos Szlovén Önkormányzat Közgyűlése a fenti lehetőséggel élve – tekintettel arra, hogy nemzetiségi intézményeink fennmaradása létkérdés a közösségünk jövője szempontjából – úgy döntött, hogy a helyi önkormányzatokkal egyeztetve, az érintett helyi nemzetiségi önkormányzatok, szülői munkaközösségek, közalkalmazotti munkaközösségek és diákönkormányzatok egyetértése birtokában kérelemmel fordul a szaktárcához a felsőszőlőnői Kossics József Kétnyelvű Általános Iskola és Óvoda, illetve a Kéttannyelvű Általános Iskola és Óvoda Apátistvánfalva fenntartói joga átvételének ügyében.

A jóváhagyás birtokában, az OSZÖ 2012. május 22-én aláírta az érintett öt települési önkormányzattal az intézmény-átvételi megállapodásokat, s 2012. június 4-én már mindkét intézmény érvényes működési engedéllyel rendelkezett.

A Njt. tv. 22. §. (2) bekezdése alapján a „nemzetiségi köznevelés többletköltségét az állam viseli”, az Országos Szlovén Önkormányzat azonban csak 2012 októberében részesült először normatív állami támogatásban az oktatási intézmények fenntartási költségeinek finanszírozására. A júliustól októberig tartó időszak két intézményt érintő működési költségeit saját költségvetése terhére kellett biztosítani – a nemzetiségi kiegészítő állami támogatás arányos részét kivéve, mivel azt a jogelődök a 29/2012.(IV.27.) NEFMI rendelet (továbbiakban: Rendelet) 16. § (3) bekezdése alapján továbbadták a jogutód részére. Ez az összeg azonban a működési költségeknek csak mintegy 20-30 %-át biztosította.

A Nj. tv.23. §. (4) bekezdése arról rendelkezik, hogy „a nemzetiségi anyanyelvű és anyanyelvi közneveléshez az anyanyelvű pedagógusok képzésének, továbbképzésének biztosítása állami feladat. E feladat keretében az állam támogatja a nemzetiségek anya,- illetve nyelvországából érkező oktatók magyarországi vendégtanári alkalmazását is.”

A Magyar Köztársaságban élő szlovén nemzeti kisebbség és a Szlovén Köztársaságban élő magyar nemzeti közösség külön jogainak biztosításáról szóló, 1992. november 6-án aláírt Oktatási, Tudományos és Kulturális Egyezmény értelmében megkötött és érvényben lévő 2006-2008. évekre szóló – a program megújításának idejéig hatályos – Oktatási, Tudományos és Kulturális Együttműködési Program 21. cikkelye alapján a szlovén Rábavidéken szaktanácsadó működik. A szaktanácsadó finanszírozása az érintett szaktárca által az Országos Szlovén Ön-

kormányzat közbeiktatásával realizálódik. A hivatkozott jogszabály lehetőséget teremt a szaktanácsadó foglalkoztatására, a tevékenység finanszírozása azonban – különösen az elmúlt tanévben – rendkívüli késedelmet szenvedett, és az Országos Szlovén Önkormányzatnak jelentős többletterhet jelentett.

Az OSZÖ kedvezőnek tartja a jogszabály által biztosított lehetőséget a nyelvi szaktanácsadó alkalmazását illetően, mivel a lektor rendkívül hatékony munkájára feltétlenül szükség van a Rábavidéken, ugyanakkor az elmúlt időszakhoz hasonló 14 hónapot felölő előfinanszírozást – a megnövekedett többletfeladatok miatt – nagy valószínűséggel nem fog tudni megoldani a szaktárca helyett, aminek felülvizsgálatát az évente ülésező Magyar–Szlovén Kisebbségi Vegyes Bizottság is szorgalmazza.

A helyi nemzetiségi önkormányzatok finanszírozási helyzete

A szlovén közösséghez tartozók a legutóbbi nemzetiségi önkormányzati választások alkalmával 11 szlovén nemzetiségi önkormányzatot hoztak létre, melyek működési forrását a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 156. §. (1) a pontja alapján a Kormány 28/2012. (III.6.) rendelete, a nemzetiségi célú előirányzatokból nyújtott támogatások feltételrendszeréről és elszámolásának rendjéről szóló kormányrendelet 3. §-a határozza meg.

A 4. § vonatkozó rendelkezései alapján feladatalapú támogatás igénylésére jogosult, mely támogatás a tárgyév július 15. után realizálódhat a nemzetiségi önkormányzatok számláján, ami viszont a költségvetési és munkatervi tervezést bizonytalanná és kiszámíthatatlanná teszi, tekintve, hogy a költségvetési év első felében 215 000 Ft felett jogosultak rendelkezni.

A nemzetiségi önkormányzatok közül 2011-ben a korábbiaknál még többen éltek a nemzetiségi pályázati lehetőséggel (Wekerle Sándor Alapkezelő). Mivel azonban volt olyan eset, hogy a 2011-ben megvalósított és elszámolt tevékenység elnyert támogatási összegének folyósítására még 2012 júniusában sem került sor, továbbá bizonyos pályázati kategóriák nem állami támogatásból származó önrész biztosítását határozták meg a pályázat benyújtásának feltételeként (amivel egy helyi nemzetiségi önkormányzat alapesetben nem rendelkezik), így 2012-ben a helyi nemzetiségi önkormányzataink meglehetősen rezignált pénzügyi kondíciók és kilátások mentén kezdték tervezni és kivitelezni a költségvetési évet. További nehézséget okozott, hogy a 2012. évi feladat-alapú támogatások összegének nyilvánosságra hozatalakor úgy tűnt: két nemzetiségi önkormányzat munkája nem került támogatásra. Szerencsére a pályázat elbírálásának felülvizsgálata azt eredményezte, hogy az elsőként érvénytelennek minősített két pályázat áttekintése után az elért pontszámok alapján a támogatási összeget ezek az önkormányzatok is megkapták.

A nemzetiségi jelölőszervezet

A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 2. §. 14. pontja meghatározza a nemzetiségi szervezet fogalmát, amelyet alkalmazni kell a jogszabály 50-72. §-a vonatkozásában, nevezetesen a nemzetiségi önkormányzati választások esetében.

A szlovén nemzetiségekhez tartozók kizárólag a közösség köréből, választási ciklusok óta ugyanannyi szlovén nemzetiségi önkormányzatot hoztak létre. Jelölő szervezetük is egyetlen – több mint két évtizede hatékonyan működő – szervezet volt. Ez a szervezet azonban nem rendelkezik közhasznú jogállással.

Az Országos Szlovén Önkormányzat a nemzetiségek jogairól szóló törvény előkészítése során is jelezte, hogy nem látja indokoltnak a jelölőszervezetekkel szemben feltételként támasztott közhasznú, illetve kiemelten közhasznú jogállást. A 2011. CLXXV. törvény, illetve a 350/2011. (XII.30.) Korm. rendelet részletesen meghatározza azon pénzügyi és társa-

dalmi elismertségi kritériumokat, amelyeknek – a már csak egyfokozatú közhasznú jogállás alapján – a „nemzetiségi szervezetnek” is meg kell felelnie, amennyiben a nemzetiségi önkormányzati választásokon jelölőszervezetként működik.

Az Országos Szlovén Önkormányzat aggályosnak találja, hogy abban az esetben, ha a nemzetiségi szervezetek esetében a közhasznú jogállás meglétének feltétele nem áll fenn, a nemzetiségek képviselői jelölésének, valamint önkormányzataik létrejöttének feltételei sem lesznek biztosítottak. Aggályos továbbá a finanszírozás népszámlálási adatokhoz rögzítése is, tekintve, hogy a népszámlálás esetében a nemzetiséghez tartozásról való nyilatkozás önkéntes jellegű volt.

Az Országos Szlovén Önkormányzat Közgyűlése és dolgozói köszönetüket fejezik ki az Alapvető Jogok Biztosának és munkatársainak a szlovén nemzetiséghez tartozók vonatkozásában a felmerült problémák helyzetét feltáró és javítani szándékozó együttműködéséért és munkájáért.

Dr. Dietz Ferenc polgármester (Szentendre) hozzászólása

Nemzetiségi jogok a gyakorlatban – polgármesteri szemmel

Magyarország tizenhárom, több évszázada jelen lévő, és a korábban hatályos törvényben¹ is elismert nemzetiség lakhelye. A bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán közösségeké. Felmerül a kérdés azonban, hogy mennyiben járul hozzá a jelenleg hatályos szabályozás ahhoz, hogy ne csupán lakhely, hanem otthon legyen Magyarország az itt élő nemzetiségek számára. Mi a jó gyakorlat a joggyakorlatban?

Az új nemzetiségi törvény² határozott kereteket jelöl ki a nemzetiségi jogok érvényesítéséhez, számos ponton módosítja a korábbi szabályozást. Ezeket a kereteket lehet vitatni vagy elfogadni, de a gyakorlat szempontjából az a lényeges, hogy az érintettek (a települési önkormányzatok, az állam és a nemzetiségek) közös felelőssége, hogy a mindennapi döntéseik során miképp használják ki a rendelkezésre álló mozgásteret. Az eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy a településen élő nemzetiségek

és az önkormányzataik tanulják az új törvény által bevezetett rendszert.

Egyelőre azt látjuk, hogy megnövekedett az egyeztetések száma, tehát erősödik az együttműködés – de ahhoz, hogy átfogó véleményt tudjunk kialakítani, még időre van szükség. Ezen a ponton az a települési önkormányzatok legfontosabb feladata, hogy a működési területükön élő nemzetiségekkel, és azok önkormányzataival aktív, a problémák meghallgatására és a valódi megoldások elérésére törekvő partnerséget alakítsanak ki.

Emellett a szemléletváltás elkerülhetetlen: a korábban berögzült negatív kommunikáció nem tartható fenn, és a „kisebbség”, mint ellentmondásokkal terhelt kifejezés törlésére van szükség. Ezért tartom örömtelinek, hogy a januárban hatályba lépett törvény már az elnevezésében is kiemelt üzenetet hordoz: nem a többség-kisebbség összefüggésben kell gondolkoznunk innentől, hanem a nemzetiségeket a magyar kultúra, a magyar történelem elválasztha-

¹ Az 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól

² 2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól.

tatlan részeként kell kezelnünk. A meglévő problémák és hiányosságok kezelésében az első lépcső az, hogy meghallgassuk, megértsük a nemzetiségek felvetéseit. Ahogy említettem: a törvény keret, de a kijelölt kereten belül kell mozognunk, együtt kell azt tartalommal feltöltenünk. A jogszabály kifogásolható jogintézményei vagy rendelkezései esetében a nemzetiségi és a települési önkormányzatnak folyamatosan kommunikálva kell megnyugtató megoldást találni a felmerülő kérdésekre. Minden nehézség egyben lehetőség is.

Az új törvény nyomán kialakult gyakorlattal és a jogszabállyal kapcsolatban kedvező fejleményként minősíthetők az alábbiak:

- a nyelv és a kultúra ismeretéről nyilatkozni kell a képviselő-jelölteknek
- a helyi önkormányzatok biztosítják a nemzetiségi önkormányzatok működési feltételeit
- az állami támogatást közvetlenül kapják a nemzetiségi önkormányzatok
- a törvény szóhasználatában már nem kisebbségről, hanem nemzetiségről beszél
- a jegyzőkönyvet már nem kötelező magyarul is elkészíteni

A Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége (TÖOSZ) társelnökeként, valamint a soknemzetiségű Szentendre polgármestereként fontosnak tartom, hogy a jó gyakorlatokról is ejtsünk szót. Mivel lehet a nemzetiségi jogok érvényesítését, a Magyarországon élő nemzetiségek általános közérzetét javítani?

Nagy létszámú találkozók, fórumok. A TÖOSZ a nemzetiségi jogok érvényesítése érdekében támogatja mindazon kezdeményezéseket, melyek erősítik a hazai összefogást a Magyarországon élő nem-

zetiségekkel, illetőleg elősegítik, hogy azok nemzeti gyökereiket, kultúrájukat megismerhessék. A tudatformálásban jelentős szerepe van a nagy létszámú résztvevővel rendezett fórumoknak és találkozóknak. Ezért is kiemelkedően fontos minden műhelybeszélgetés, hiszen az adott helyszínen jelenlévő szervezetek képviselői hatékonyan adhatják át a nemzetiségi ügyekben érintettek számára a felhalmozott tapasztalatokat és tudást.

Közös rendezvények. Az együttműködés egyik legzetes példája, amikor a települési és nemzetiségi önkormányzat közösen szervez egy-egy, a nemzetiségek számára fontos kulturális eseményt. Polgármesterként azt tapasztalom, hogy a közös élményszerzésnek óriási ereje van a különbségek csökkentésében és az általános hangulat javításában. Jó üzenete van az ilyen jellegű együttműködésnek, mert a településen élők szélesebb közönsége számára nyilvánvaló lehet, hogy a városvezetés partnerként tekint a nemzetiségekre. Megítélésem szerint egy-egy ilyen program erősebb fegyver lehet a diszkrimináció és a visszaélések ellen, mint egy sok oldalas írott munkaanyag, mivel közvetlen, mindenki által látható és elérhető. Sokféle lehetőség áll rendelkezésre: egy nemzetiségi ünnep, vagy testvérvárosi találkozó vagy konferencia kiváló alkalom lehet, és ésszerű költségkeretek között kivitelezhető.

Testvérvárosi és intézményi kapcsolatok. Testvérvárosi kapcsolat ápolása segíthet minden Magyarországon élőknek, hogy megismerhesse nemzetiségi gyökereit. Emellett lényeges az anyaországok nagykövetségeivel és az országos nemzetiségi szervezetekkel való szoros kapcsolattartás is.

Támogatások. Itt nem anyagi támogatásra gondolok elsősorban, hanem a szervezési segítségre: ez lehet

munkaerő vagy bármilyen dologi eszköz kölcsönzése egy-egy nemzetiségi esemény kapcsán. A közös munka, egy ügyért való közös tevékenykedés egy-egy teremt.

Emberi kapcsolatok. Polgármesterként azt tapasztalom, hogy bármilyen probléma van előttünk, az első és legfontosabb a személyes jó viszony a nemzetiségi és települési önkormányzatok képviselői,

munkatársai között. A megfelelő emberi kapcsolat nélkülözhetetlen, és a személyes példamutatás súlya sem vitatható, mert ez adhat kitartást és türelmet a problémák megoldásához.

Helyi média megfelelő használata. A nemzetiségek részére lehetőség szerint teret kell adni a saját közösségüket érintő hírek, események publikálására, a nyelv használatára.

Dr. Gerencsér Balázs Szabolcs PHD egyetemi docens (PPKE-JÁK) hozzászólása

Nyelvi jogok a magyar nemzetiségi jogban

A nyelvi jogok az új (negyedik) nemzetiségi törvényben kiemelt karaktert kaptak. Helyük, szerepük hangsúlyozása a magyar nemzetiségi jog legfontosabb hagyományának is nevezhető. Engedjék felidézni, hogy a nemzetiségek – a felvilágosodás eredményeként kialakult – egymástól megkülönböztető és nem egymáshoz kapcsolódó identitása miként képződött le a magyar jogban.

Érdemes visszatekinteni a XIX. század közepi jogalkotásunkra és arra a tényre – bár mai fogalmaink azóta jelentősen megváltoztak, a felismerés állandó –, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek alapvetően nyelvi karakterrel rendelkeznek. Ezért is azonosult a magyar nemzetiségi jog gyakorlatilag az első világháborúig a nyelvi jogok védelmével, amely a trianoni békediktátum által okozott nemzetiségi átalakulás után is megmaradt, sőt, kulturális (oktatási) jogi elemmel is kiegészült.

A tárgyban elsőként az 1849. július 28-i nemzetiségi törvény született meg, majd a szabadságharc elvesztésétől a kiegyezésig nem volt kisebbségi (akkori terminológiával: nemzetiségi) szabályozás. Az uralkodó 1865. december 4-én négyéves provizórium után újra összehívta az országgyűlést. 1867-ben a kiegyezést követően igény merült fel a nemzeti kisebbségek és ezen belül a magyar-horvát kapcsolatok rendezésére. A már ekkor folyamatban lévő és megújult lendületet kapó kisebbségi jogi kodifikáció eredményeként jött létre a nemzeti egyenjogúságról szóló 1868. évi XLIV. törvénycikk. E (második) törvény hatását tekintve – szinte a rendszerváltozásig – a legjelentősebb norma volt, ezért ennek tartalmát is érdemes megvizsgálni, hiszen a hatályos magyar szabályozás sok eleme hasonlatos hozzá.

A nemzetiségi törvény megszületésekor Európában szinte egyedülálló volt, mindazonáltal a nemzetiségek képviselői is meglehetősen kedvezőtlen

nül fogadták. Csak jóval később ismerték fel annak pozitívumait. E kódex-igényességgel összeállított törvény 1.§-ában a magyar nyelvet teszi meg az országgyűlés, a közigazgatás és a törvényhozás, tehát az állam hivatalos nyelvének. A törvényhozással kapcsolatban azonban úgy rendelkezik, hogy a törvények nemzetiségi nyelveken is hiteles fordításban kiadandók. (Máig ritka itt, Közép-Európában a jogszabályok kisebbségi nyelven való közlése.)

A törvény a következőkben (2-24.§) a nyelvhasználat egyes területeit szabályozta a törvényhatóságok, a bíróságok, a telekkönyvi rendszer, a másodfokú közigazgatási hatóságok, az anyakönyvvezetés, az egyházi testületek és hatóságok, valamint a községek hivatalos eljárásaiban, illetve az oktatásban. A központi kormányzattal és az országos hatóságokkal való ügyintézés nyelve a magyar volt. Minden más (helyi) szintű eljárásban főszabályként a magyar, vagy egy választott, úgynevezett „jegyzőkönyvi vagy ügyviteli” nyelv volt a megengedett. Még a hatóságok egymással való kommunikációjában is lehetőség nyílt egymás jegyzőkönyvi nyelveinek használatára. A másodfokú bíróságok munkája kivétel volt e főszabály alól, mert ott már a törvény megkövetelte a magyar nyelvet, amelyre a bíróságnál alkalmazott hivatalos tolmácsok államköltségen fordítják le a nem magyar nyelvű beadványokat.

A törvényben ezen eljárási szabályokat követően a 26.§-tól anyagi szabályokat találunk: a nemzetiségek számára lehetővé tett egyesülési jog, iskolaalapítási jog, valamint a hivatalok betöltésénél (mai terminológiával) a megkülönböztetés tilalma, azaz „a hivatalok betöltésénél a jövőre is egyedül a személyes képesség szolgálván irányadóul (...)”. A törvény nagyvonalúan szabályozta az eljárásbeli, tágabban értelmezve: az állami életben használt nyelvet. Olyan tág

rendelkezéseket tartalmazott, amelyek megvalósulására újra csak a 90-es évek végén, a Nyelvi Charta nyomán nyílt lehetőség.

A nyelvi jogok sokféle jellemvonással rendelkeznek. Mást jelentenek a nemzetállam, a bevándorlók és más a kisebbségek szempontjából. A kisebbségek életében a nyelvi jogok egyfajta *kisebbségi alapjogként* jelennek meg. Az alapjogi vonásnak értem azt, hogy egyrészt van emberi jogi vonatkozása, másrészt az emberi jogokon túlmutató, az állampolgári jogokhoz hasonló jellemzőjük. A nyelvi kisebbségek identitásához hozzátartozó nyelvi karakter szorosan kapcsolódik olyan emberi jogokhoz, mint az emberi méltóság vagy a tisztességes eljáráshoz való jog. Emellett azonban olyan további jogosultság is jellemzi a kisebbségeket, amelyek elsősorban nem alapjogi természetűek. Ilyen például az anyanyelvű közigazgatási tisztviselő vagy orvos alkalmazásának előnyben részesítése, vagy a speciális nyelvű oktatási infrastruktúra kialakításának lehetősége.

A nemzetközi jog már az első világháborút követően létrehozott olyan bi- és multilaterális nemzetközi megállapodást, amely nevesíti a nyelvi jogokat. A nyelvi jogok alapjogi minőségét és típusjegyeit csak erősíti a Nyelvi Charta, amely által a nemzetközi jog kétséget kizáróan elismeri a nyelvi jogokat, azok védelmét. Azáltal, hogy a nyelvi jogokat (talán azok objektív jellemzőik miatt) legkönnyebben értelmezi az Európai Unió joga és a nemzetközi jog,

a nyelvi kisebbségek tekintetében a kisebbségvédelem legfontosabb elemévé válik, sőt, adott esetben azonosulhat is vele.

A nyelvi jogok alapjogi tulajdonságaiból következik, hogy nemcsak alanyi jogosultságot hordoznak (ami kisebbségek közösségét illetően lehet kollektív is), hanem egyúttal egy állami intézményvédelmi kötelezettséget. Az államnak tehát a kisebbségi nyelvet beszélő közösség jogainak gyakorlását lehetővé kell tenni, azt jogi védelemmel, garanciákkal biztosítani kell – csakúgy mint minden más alapjog tekintetében.

Az új nemzetiségi törvény a nyelvi jogok terén egyszerre szeretne megfelelni a *nemzetközi kötelezettségeknek* – elsősorban a Nyelvi Charta mércéjének megfelelően. Másrészt a törvény követni kívánja a magyar *nemzetiségi jogi hagyományokat*, harmadsorban korunk alapjogi és adminisztratív követeléseinek való megfelelés ad kodifikációs kényszert. Mindhárom követelményt szem előtt tartva a 2011-es szabályozás továbbfejleszti a korábbi törvényt, s ez bizonyos tekintetben előrelépést, más tekintetben visszalépést jelent. A nyelvi jogok tekintetében azonban biztos, hogy azok szerepe nemhogy csökkent volna az elmúlt száznegyven évben, hanem éppen növekedett és ez csak egyfelől az állam intézményvédelmi kötelezettsége, másfelől az egyéni jogok alkalmazása, amely azon múlik, hogy a nemzetiségek valóban használják-e anyanyelvüket.

Olvassa a BARÁTSÁG-ot! Fizessen elő most 2013-ra!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft
(1800 Ft + 1200 Ft postaköltség)

A folyóirat előfizethető átutalással:

a Filantróp Társaság Barátság Egyesülete
OTP-számlaszámán: 11711034-20813402

e-mail címeink: baratsag@upcmail.hu,
eva.mayer@nemzetisegek.hu
honlapunk: www.nemzetisegek.hu

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi
önkormányzatok, egyesületek, baráti körök
jelentkezését!

KULTURÁLIS, INFORMÁCIÓS ÉS KIADÓI NONPROFIT KFT.

KÖNYVKIADÓ ÉS DIGITÁLIS NYOMDA

- DIGITÁLIS NYOMTATÁS
- GRAFIKAI STÚDIÓ
- KIS PÉLDÁNYSZÁMÚ KÖNYVEK
- TANKÖNYVEK, KATALÓGUSOK
- ÚJSÁGOK, FOLYÓIRATOK

1065 BUDAPEST, NAGYMEZŐ UTCA 68.

Telefon: 06 1 269-1974 • Telefon/fax: 06 1 269-2811
E-mail: croatica@croatica.hu • Webcím: www.croatica.hu